

Kısa Sûrelerin Sınırsız Dünyası

METİN KARABAŞOĞLU

© İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2016

Sertifika no: 17313

İZ YAYINCILIK: 915

(*karakalem kitaplığı*)

düşünce dizisi: 113

ISBN: 978-605-326-134-6

1. baskı, 2013

7. baskı, İstanbul, 2016

Çatalçeşme Sokağı No: 27/2 Cağaloğlu 34110 İstanbul

telefon: (212) 5207210

faks: (212) 5115791

web: www.iz.com.tr

facebook:[facebook.com/izyayincilik](https://www.facebook.com/izyayincilik)

twitter:twitter.com/izyayincilik

e-posta: bilgi@iz.com.tr

kapak: Hamdi Akyol

Basıldığı yer: Alemdar Ofset Matbaacılık (sertifika no: 22953)

Davutpaşa Caddesi Besler İş Merkezi No: 20/29 Topkapı/İstanbul

Kısa Sûrelerin Sınırsız Dünyası

METİN KARABAŞOĞLU

METİN KARABAŞOĞLU, 1964 yılında İzmir'in Tire ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini burada gördükten sonra İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi. Okul yıllarında yazmaya başladığı *Köprü* dergisinin bir süre yayın yönetmenliğini de yaptı. İz Yayıncılık'ın kuruluşunda yaklaşık 5 yıl editörlüğünü üstlendi. Muhtelif yayınevlerinde yayın yönetiminde bulundu. Muhtelif radyo ve TV'lerde programlar yaptı. Karakalem Yayınlarını kurdu, *Karakalem* dergisinin yayın yönetmenliğini yürüttü, Karakalem Seminerlerini başlattı. Çok sayıda kitabın tercüme, edisyon ve redaksiyonunda imzası olduğu gibi, bir dizi ismin yayın dünyasına kazandırılmasına da katkıda bulundu. Evli ve 3 çocuk babasıdır.

bilgi ve iletişim için:

website: www.karakalem.net

e-mail: metinkarabasoglu@yahoo.com

twitter: <https://twitter.com/mkarabasoglu>

facebook: <https://www.facebook.com/MetinKarabasoglu1>

Yayınlanmış Eserleri:

- *Kur'an Okumaları* (5 kitap) • *Hadis Okumaları* (2 kitap) • *Risale Okumaları* (5 kitap) • *Peygamberin Bir Günü* • *Sizin Yıldızımız Kim?* • *Peygamberin Kardeşleri* • *Küçük Şeyler* • *Oyuncak Tamirhanesi* • *Said'leri Ararken* • *Tehlikeli Denemeler* • *Gece Yürüyüşü* • *Düşünceler* • *Gölgeler ve Işıklar* • *Bilimin Öteki Yüzü* (S. Demirci ve Y. Mermer ile birlikte) • *Melekleri Ürkütmeden* • *Medeniyetin Arka Sokakları* (ilk baskılar: *Camide Dans Var* başlığıyla) • *Ruh Bakımı* • *Kertenkele Çukuru* • *Mucize Avcısı* • *Geldim, Gördüm, Sordum* (ilk baskılar: *O'na Doğru* başlığıyla)

İçindekiler

Önsöz	11
Teşekkür ve i'tizar	15

Birinci Bölüm: Fatiha'yla gelen açılışlar

FATİHA SÛRESİ:	
Yaşayanlar için el-Fatiha	19

İkinci Bölüm: Namaz sûrelerinin sınırsız dünyaları

FİL SÛRESİ:	
Fil ordusu karşısında	39
KUREYŞ SÛRESİ:	
Kureyş sûresini bugün okumak	43
Bir daha Kureyş	49

MÂÛN SÛRESİ:	
Mâûn-Bakara hattı	53
Bir daha Mâûn	58
KEVSER SÛRESİ:	
Kevser kime verilir?	63
KÂFİRÛN SÛRESİ:	
Yitirilmiş bir özgürlük	71
“Sizin standardınız size...”	78
İki İhlas sûresi	81
NASR SÛRESİ:	
Zaferle gelen tevbe	85
Yenilgiyi de, zaferi de hazmedebilmek	89
LEHEB SÛRESİ:	
Ebu Leheb’le öğretilen	95
‘Küçük’ bir ayrıntı	101
İHLAS SÛRESİ:	
İhlasın üç anahtarı	105
FELAK SÛRESİ:	
Şafak vaktinin Rabbine sığınıyorum	115
NÂS SÛRESİ:	
“Sığınırım Rabbine nâsın!”	125

*Üçüncü Bölüm: Kısa sûreler:
bitimsiz anlam okyanusları*

KADİR SÛRESİ:	
Leyle-i Kadrin kadri	135
Azlar ve çoklar	138
ZİLZÂL SÛRESİ:	
Zilzâl sûresiyle yaşamak	141

içindekiler

KÂRİA SÛRESİ:	
Zamansız uyku, yararsız uyanış.....	147
DUHÂ SÛRESİ:	
Ve'd-duhâ'yı yitirmek.....	151
İNŞİRAH SÛRESİ:	
Yolu açan İnşirah!	157
TİN SÛRESİ:	
İncire de, zeytine de andolsun!	163
TEKÂSÜR SÛRESİ:	
Çokluk ve ölüm.....	169
ASR SÛRESİ:	
Hüsrân.....	177
HÜMEZE SÛRESİ:	
Tekâsür asrından Hümeze manzaraları.....	183
<i>Ek:</i> Hadislerde kısa sûreler.....	189

Kayınpederim Seyyid Salih Şirvan'ın ruhuna
FÂTİHALARLA...
(1931-2013)

Önsöz

YAŞAMAK İÇİN, BESLENMEYE muhtaç haldedir insan. Ve âlemler Rabbi, onu yarattığı gibi, onun hayatının devamını sağlayacak; vücudunun bütün ihtiyaçlarına karşılık gelecek gıdaları da yaratmıştır. Vücudumuzun en ücra köşesindeki hücrelerin dahi ihtiyacına cevap verdiği gibi; göze hoş görünen, kokusu hoş, dile tat veren gıdalar hem de.

Her biri insanın bir ihtiyacına cevap veren binlerce, belki milyonlarca gıda içerisinde, insan için, yaştan yaşa, mevsimden mevsime, bölgeden bölgeye farklılık görür gözlerimiz.

Yeni doğan bebeğe, ihtiyacı olan bütün maddeleri içeren en öz gıda olarak, anne sütü sunulur meselâ.

Yaz sebzeleri bedenimizin yaz şartlarında, kış sebzeleri de kış şartlarında ihtiyaç duyduklarını içerir. Eriğin baharda, kirazın yaza geçilirken, karpuzun yazda, ayvanın sonbaharda, portakalın kışta bize sunulması, yine bu hikmete binaendir.

Dahası, dünyanın her bölgesinde, insanın o bölgede özellikle ihtiyaç duyduğu maddeleri içeren gıdalar yaratır Rah-

mân-ı Rahîm. Çöllerin vahalarında, tropikal bölgelerde, soğuk diyarlarda ayrı ayrı meyveler yaratılıyorsa, işte bu sebeptendir.

Hepsi ayrı bir ihtiyaca karşılık gelen ve hepsi de ayrı bir görünüm, şekil, renk, koku ve tat içeren bütün bu gıdalar arasında, bir de 'temel gıdalar' diye tanımladığımız gıdalar vardır. Buğday, pirinç, patates, hurma... derken, her bir iklimde o iklimde yaşayan insanların ihtiyaç duyduğu ana besin unsurlarını içeren temel gıdalar...

Sözün kısası, vücudumuzun beslenmesi için dünya sofrasında önümüze serilen gıdalarda çokluk ve çeşitlilik, öylesine ve rastgele değildir. Hikmet yüklü bir çeşitliliktir karşımızda olan.

Manidardır, bu durum, insanın maddî bedeni için geçerli olduğu kadar, manevî bünyesi için de geçerlidir. Hakikatin farklı bir yüzü, ayrı bir veçhesi denk düşer manevî bünyemizin ayrı ayrı ihtiyaçlarına. İnsanın bir manevî kış hengâmında ihtiyaç duyduğu manevî gıdalarla, bir manevî yaz rehavetine kapıldığında alacağı manevî gıda aynı değildir meselâ.

Diğer taraftan, hangi manevî mevsimde, hangi imtihanda ve hangi ruh halinde olursa olsun, insanın sürekli alması gereken hakikat rızıkları da vardır. Velhasıl, manevî bünyemizin gıdalarının bazısı kiraz gibi her bahar; bazısı ekmek gibi, su gibi her gün; bazısı hava gibi her an almamız gereken gıdalar mesabesindedir...

Her biri mü'minler için şifa ve rahmet olan Kur'ân sûrelerine de böyle bakmamız pekâlâ mümkün, hatta gereklidir. Her sûre, insanın manevî bünyesi için ayrı gıdalar, ayrı bir şifa ve rahmet taşır. Bazı vakitler celâl ve uyarı yüklü bir sûre, başka bazı zamanlar ise cemal ve müjde yüklü bir sûre gıdamız ve şifamız olur meselâ.

Ama bir de, ekmek gibi, su gibi, hatta hava gibi her gün ve her an muhtaç olduğumuz manevî gıda ve şifaları bize taşıyan; hâfizaya alınması ve hatırlanması nisbeten kolay Kur'ânî gı-

dalar vardır: kısa sûreler yani. Bakara gibi iki cüzü aşan, Nisâ gibi iki cüze yaklaşan, Şuarâ ve Sâffât gibi ikiyüz civarında âyet içeren sûreler yanında, bazıları bir satıra sığabilen, birkaç âyetten ibaret kısa sûreler...

Kur'ân'ın bütün sûrelerini bütün mânâlarıyla hâfızasına taşımaktan geri kalabilen; alsa da unutabilen insanı, bu kısa sûrelerle en temel manevî gıdalardan hiçbir zaman mahrum bırakmaz âlemler Rabbi. Kur'ân'da Bakara'yla birlikte Kevser, Âl-i İmran'la birlikte İhlas, Arâf'la birlikte Asr da birer sûre ise sebebi, rahmet yüklü bu ilâhî hikmettir. Rahmân-ı Rahîm, en temel manevî gıdaları, hâfızası en zayıf mü'minin de ezberinde tutup günde beş vakit namazında okuyabildiği bu kısa sûrelere dercetmiştir.

Bu açıdan kısa sûreler, insanın her zaman ihtiyaç duyduğu manevî gıdaları içeren bitimsiz anlam bahçeleri veya denizleri hükmündedir.

Her gün, âlemler Rabbinin kulları olarak kılmakla emrolduğumuz beş vakit namazın her rekatinde okuduğumuz Fâtiha, 'ümmü'l-Kitab' olarak, en birinci örneğidir bunun. Yedi kısa âyetten ibaret bu sûrenin içerdiği mânâlar üzerine yazılan tefsirlerin hacmi, yediyüz cildi de geçer haldedir. Dört âyetten ibaret İhlas, üçer âyetten ibaret Kevser ve Asr sûreleri için de benzer bir durum geçerlidir.

Kısalıkları dolayısıyla mü'minler kolayca ezberleyip namazlarda okuyabildiği için 'namaz sûreleri' diye de anılan bu sûreler, dikkatle bakılırsa, hiç unutmamamız gereken hakikat dersleri içerir. En başta tevhide ders verip, O'nun huzurunda O'ndan başkasına yönelme, O'ndan başkasından medet arama ve O'ndan başkasına kulluğa kalkışma yanlısına karşı uyarır bu sûreler bizi. Kıyameti, Hesap Gününü, dünyanın faniliğini, dünyalık mal sevdasının ne kadar da aldatıcı olduğunu, rızkın O'ndan geldiğini bildirir ve bizi rızkı O'ndan bildiğimizin bir teyidi olarak infaka davet eder. Manevî bünyemizin sıhhatini

koruması veya sıhhat bulması için elzem olan hava gibi, su gibi, ekmek gibi hakikatleri her gün, her namazda, her rekatte bize hatırlatır.

Elinizdeki kitap, kabının ve kabiliyetinin müsaade ettiği kadarıyla Kur'ân ülkesinde yolculuklar yaşamaya çalışan bir mü'minin bu kısa sûrelerin sınırsız dünyalarından devşirdiği notları içeriyor.

“Kur'ân Okumaları” dizimizin beşinci kitabı olarak *Kısa Sûrelerin Sınırsız Dünyaları*, bu sûreler üzerinde düşünme, bu sûreleri anlama gayreti de taşıyarak okuma, yaşadığımız hayatı bu sûrelerle yüzleştirme ve bir istikamete kavuşturma noktasında bir hizmet görebilirse, ne mutlu bize...

METİN KARABAŞOĞLU

Erenköy, 29 Mayıs 2013

Teşekkür ve i'tizar

KISA SÜRELERİN SINIRSIZ DÜNYALARI, yaklaşık yirmi yıldan beri, başarabildiğimiz kadarıyla Kur'an'ı hayatın içinde anlama, hayatlarımızı Kur'an'la yeniden tanımlama ve anlamlandırma çabamızın kısa sûrelerle ilgili notlarını içeriyor.

“Kur'an Okumaları” dizimiz yeni bir formatla yeniden yayına hazırlanırken kısa sûreler üzerine böyle müstakil bir kitabı ortaya çıkarmamız noktasındaki ısrarı, gayreti ve teşviki için, sevgili çalışma arkadaşım, genel yayın yönetmenimiz Ali Erdoğan'a hususî bir teşekkür borçluyum.

Onunla birlikte, yayınevimiz bünyesinde hem bu kitabın, hem “Kur'an Okumaları” dizisinin yayın sürecinde emeği geçen her kademedeki arkadaşımıza da teşekkür ediyorum.

Bütün aile efradına ve yol arkadaşlarıma da, kitaplarımızın günyüzüne çıkma sürecinde gösterdikleri teşvik, sabır ve katkılarından dolayı teşekkür borcumu bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Diğer taraftan, bu kitapla ilgili olarak birkaç özür de beyan etmem gerekiyor.

İsterdim ki, bu kitapta Âdiyât gibi, Şems gibi kısa sûrelere dair de notlar yer alabilirdi. Ama olmadı, yazamadım.

Yine isterdim ki, sûrelerin tamamı üzerine, tıpkı Fâtîha için olduğu üzere, sûrelerin mucizeliğinin en birinci nişanesi olarak ‘nazm-ı mâânî’yi, yani ‘anlamdizimi’ni esas alan yazırlarla ilerleyebileyim. Ancak, yalnızca bazı sûrelerde bu çizgide ilerlerken, başka bazı kısa sûrelerde âlemimize açılan bir veya birkaç noktaya değinmekle yetindik.

Diğer taraftan, bu kitapta yer alan yazırların, yirmi yıla yakın bir zaman diliminde yazılıp biraraya gelmiş olmasından dolayı, üslup ve dil farkları muhakkak vardır. Bu farklılık, kitabın sayfaları arasında ilerlerken okuyucularımızın manevî damaklarında yer yer kekremsi bir tad bırakacaksa, şimdiden özür diliyorum.

Bu kitabın içinde yer alan yazırların bir kısmı ilk defa bu kitapla günyüzüne çıkıyor. Bir kısmı ise, yeniden yayına hazırlanmasından önceki haliyle “Kur’ân Okumaları” dizisinin dört kitabına yayılmış haldeydi. Bu sebeple, dizimizi önceki haliyle okuyan dostlarımızdan özür diliyorum. Dizimiz içerisinde ‘kısa sûreler’ üzerine müstakil bir kitabımızın varolması adına, bu noktada bizi anlayışla karşılayacaklarını ümit ediyorum.

Birinci Bölüm:

Fatiha'yla gelen açılışlar

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ ۝
الرَّحِیْمِ ۝
مَالِكِ یَوْمِ الدِّیْنِ ۝
اِیَّاكَ ۝
نَعْبُدُ وَ اِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ ۝
اِهْدِنَا الصِّرَاطَ
المُسْتَقِیْمَ ۝
صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ
غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَ لَا الضَّالِّیْنَ ۝

1. *Bismillâhirrahmânirrahîm*

2-4. Hamd, âlemlerin Rabbi, Rahmân ve Rahîm, din gününün Sahibi olan Allah'a mahsustur.

5. Ancak Sana ibadet eder, ancak Senden yardım dileriz.

6-7. Bizi sırat-ı müstakîme hidayet et; nimetlendirilenlerin yoluna... Gadaplanılanların ve dalâlete düşenlerin yoluna değil.

Yaşayanlar için el-Fatiha

İNSANIN ŞU HAYATIN İÇİNDE yaşadığı en ciddi sınanmalardan biri, ‘alışma’yla gelen değer yitimiyle ilgilidir. Zaten elinde olanın, elinde kalmaya devam da edenin değerini bilmez insanoğlu; gözünü başkasına diker. Aşinalık perdesine bürüdüğü nice güzelliğe, o güzellik harikulâde olsa bile, sırtını döner. Başkalarının gözünde ‘hayali cihan değer’ nice şey, ona zaten ulaşmış olanın gözünde sıradanlaşır.

Alıştığımız için gözümüzde değerini yitiren veya aşinalıktan dolayı üzerine perde bürüdüğümüz şeyler, sadece maddî şeylerden ibaret de değildir. İnsanoğlu, “Biliyorum” dediği bir anlam hazinesine karşı da yabancılaşır. Bir nebze kavradığı için “Anladım” mührünü vurduğu bir anlam denizinden ziyadesiyle nasipsiz kalır. Zaten bildiği, zaten alacağını aldığı, zaten anlayacağını anladığı düşüncesiyle, paha biçilmez bir anlamlar cevherini gözünden de, gönlünden de, aklından da uzaklaştırır.

Kur’ân-ı Kerîm’in ilk sûresi Fâtîha için nice mü’minin dün-

yasında gerçekleşen, ne yazık ki budur. Oysa bu sûre, ilk nazil olduğu günden bugüne, onu ilk kez duyan nice insanın hidayet vesilesi olmuştur. Dünyanın dört bir yanından İslâm'a kavuşan nice insanın ihtida sürecinde, Fâtiha'nın özel bir yeri vardır.

Ve bu sûre, sadece onu ilk kez duyanlar için değil, bütün mü'minler için önemli olduğundan dolayıdır ki, Rabbü'l-âlemin her namazın her rekâtında Fâtiha'yı okumamızı irade buyurmuştur.

Yaşayanlar için ekmek kadar, su kadar önemlidir Fâtiha. Hava ciğerlerimiz, ekmek ve su midemiz için ne kadar önemliyse, aklımız, kalbimiz ve ruhumuz için o derece önemlidir.

Ama nedense çok okur, az düşünürüz Fâtiha'yı. Dahası, tıpkı Yâsîn sûresi gibi, onu 'ölmüş olanlar için' okuruz çoğu zaman—'yaşayanlar,' en başta da kendimiz için değil... Bu dünyadan göçüp gitmiş ruhların 'el-Fâtiha'ya ihtiyacı bilinir de, halen şu dünyada yaşıyor olan, ete kemiğe bürünmüş haldeki ruhların 'el-Fâtiha' ihtiyacı yitip gitmiştir nazarlardan.

Halbuki her namazın her rekâtında Fâtiha okumamızın murad olunması, Fâtiha'nın yaşayan bizler için kritik öneminden dolayıdır. Öyle ki, beş vaktin sadece farz ve vacip namazlarını kılan mü'min, günde en az yirmi kere Fâtiha okur. Sünnetlerle bu rakam kırk olur. Nafilelerle, daha da ziyadeleşir. Velhasıl, sünnetler ve nafileler bir yana, beş vakit farz namaza binaen günde en az yirmi kere Fâtiha okumak boynumuzun borcudur.

Günde bu kadar çok Fâtiha okumamız murad olunmuştur, çünkü onun taşıdığı mesajlara her gün bu kadar çok ihtiyacımız vardır.

Çünkü sadece yedi âyet olmakla birlikte, 'ümmü'l-Kur'an'—dır o. Kur'an'ın bütün sûreleriyle insana bildirdiği hakikatin özü ve özeti, onun yedi âyetindedir. Bu yedi âyetiyle Fâtiha sûresi âlemlerin Rabbi katında o kadar değerlidir ki, Rabb-ı

Rahîm, âlemlere rahmet olarak gönderdiği peygambere Hicr sûresinde “Andolsun ki Biz sana yedi ikiliyi ve Kur’ân-ı Azîm’i verdik” diye hitap ederek Fâtîha’nın hususî değerine dikkat çekmektedir.

Fâtîha, Kur’ân’dan bir sûre, hem de kısa bir sûre olduğu halde, bu âyette Kur’ân’la birlikte, âdetâ ‘eşdeğer’ bir surette zikredilmektedir; çünkü bu ‘yedi ikili’, Kur’ân-ı Azîm’in bir bütün olarak verdiği mesajın özünü, aslını, çekirdeğini içermektedir. ‘Yedi ikili’ âdetâ Kur’ân’a eşdeğer surette zikredilmiştir; çünkü o, Kur’ân bütünü içinde bir parça olmakla birlikte, bütünden haber veren bir külliyete sahiptir.

Hicr sûresinde zikredilen bu ‘yedi ikili’nin Fâtîha olduğu hususunda, Kur’ân ilimlerinde ön safta yer alan Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes’ud gibi sahabiler görüş birliği içindedirler. Ama bununla birlikte zihinleri Kur’ân’la haşır-neşir olmuş mü’minlerin sorduğu ve cevap aradığı bir soru vardır: Fâtîha neden ‘yedi ikili’dir? Onun Kur’ân’da ‘yedi âyet’le tanımlanmaktan öte, ‘yedi ikili’ olarak tarif edilmesi neye binaendir?

İşte her günün okuyuşları içinde Fâtîha sûresi Kur’ân’ın ‘düşünen kavimler için’ uyarısını dikkate alıp düşünerek okununca, bu ‘yedi’ âyetten ‘ikili’ anlamlar da düşer insanın hissesine. Yedi âyetli Fâtîha, ‘yedi ikili’dir; çünkü her âyetinde ‘ikili’ denklemleri göstererek mü’mini ‘istikamete’, ‘denge’ye ve ‘kemal’e davet etmektedir. ‘Sırat-ı müstakîme’ hidayet olunmanın anahtarını göstermektedir. ‘Dinin direği’ olan namazı ‘hayatının direği’ kılmasının bir sonucu olarak günde en az yirmi kere onu okurken, mü’mine istikamet, kemal ve denge dersi vermektedir.

Belâgat incisi Fâtîha’daki ‘yedi ikili’, meselâ, Basmelâ’dan sonraki ilk âyette çıkar karşımıza. Bu âyet, Rabbimizi bir ‘ikili’ talim içinde bize bildirmektedir:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Bu kısacık âyet, bir gül goncası misalidir. Birbiri içine örülü anlamları özünde barındıran nuranî bir gül goncası hem de... Zira dört kelimededen mürekkep tek bir cümleyle, hem hamdin adresini, hem esma-i hüsnânın sırrını, hem varoluşun özünü bize bildirir.

Bu âyetin asıl vurgusu ‘hamd’dir ve ‘el-’ harf-i tarifiyle gelmiş ve geçmiş bütün zamanlardaki bütün ‘hamd’leri yalnız Allah’a mahsus kılan ilk yarısındaki bu ‘tahsis’in hakkaniyeti ikinci yarısıyla delillendirilmektedir. Hamd yalnız Allah’a mahsustur, çünkü yalnız ve ancak O ‘Rabbi’l-âlemîndir.

Böylece, O’nun mutlak ulûhiyetinin delili olarak rububiyeti verilir nazarlara. Rububiyetinin delili ise ‘âlemler’dir.

Fâtihâ’nın yalnızca bu âyeti üzerine müfessirlerin yazdığı sırlar ve nükteler biraraya getirilse, yalnızca bu âyet için kitaplar dolusu anlam çıkacaktır karşımıza. Sadece bir müfessirin, Risale-i Nur müellifi Bediüzzaman Said Nursî’nin sadece en baştaki ‘el-’ harf-i tarifi için, o da ‘özet olarak’ sayfalar dolusu ders ve anlam devşirdiğini hatırlamak, her gün en az yirmi ke-re ‘okuyup geçtiğimiz’ Fâtihâ’nın gerçekte nasıl ‘okunup kalınası’ bir anlam hazinesi olduğunun bir işaretidir.

Fâtihâ’nın Basmelâ’dan sonraki bu ilk âyetinin her bir kelimesi, hatta her bir harfi, taşıdığı onca anlam güzelliğine karşılık, bizden dikkat mihri ister. *Hamd* de, *Allah* lâfza-i celali de, *Rabb* ismi de, ‘hamd’ ve ‘âlemler’ için ‘el-’ harf-i tarifi de, hamd ile Allah lâfza-i celali arasındaki ‘li-’ lâm’ı da... Belirttiğimiz gibi, müfessirler bir tek ‘el-’in taşıdığı anlamlar için sayfalar dolusu izahlar yazmıştır.

Dolayısıyla, tek bir yazıda Fâtihâ’nın sadece bu âyetinin mesajını aktarmaya bile tam anlamıyla muktedir olamayacağımızı bilerek, âyetten aldığımız ‘ikili’ ders şöyle özetlenebilir:

• Hamd, yani bütün övgüler ve bütün teşekkürler, ezelden ebede, kimden kime olursa olsun, gerçekte hepsi Allah'a mahsustur.

• Zira ulûhiyet sıfatına lâyık olan, gerçekte yalnız O'dur.

• Kimin ulûhiyet vasfına lâyık olduğunun delili ise 'âlemler', yani kâinatıdır.

• Âlem içinde âlemler saklı kâinat, şuurdârâne işlerin, hikmetli icraatların görüldüğü her bir âlemiyle, bir 'terbiye ve idare' gerçeği üzerinden 'rububiyet' hakikatini bize bildirmektedir. Zira kâinat, 'âlemler'den müteşekkil olarak, benzersiz bir uyum içindedir. Her âlem, hem kendi içinde hem kâinatın bütünü içerisinde ahenkli ve hikmetli işleyişiyle, Yaratıcısını 'âlemlerin Rabbi' olarak bize tanıtip bildirmektedir.

• 'Âlemler' tarifinin dışında bir âlem tanım gereği mümkün olmadığına göre, herşeyin herşeyle bağlı olduğu, birşeyin ancak herşeyle birlikte açıklanabildiği şu 'âlemler'in Rabbine karşı yapılan her türlü şirk iddiası peşinen çürümektedir. Şu kâinat, parçanın bütünden, cüz'ün küll'den bağımsız surette açıklanamayacağı bir bütünlük içindedir. Dolayısıyla, bu kâinat içindeki her bir cüz gerçekte birer küllî hükmündedir. Tıpkı, âlemler içinde bir 'âlem' olarak insan vücudundaki her bir DNA molekülünün 'bütünün içinde bir parça' olmakla birlikte, bütünün özeti hükmünde olması gibi... O halde, her bir şey kendi Yaratıcısını 'bütün âlemlerin Rabbi' olarak tanıtmakta; dolayısıyla övgü ve şükrü de yalnız O'na has kılmaktadır. Herşey O'nundur. Herşey varlığını O'na borçludur, her bir şeyin varlığı O'nun ile kaimdir ve her bir şeyin üzerinde görünen hamde lâyık bütün vasıflar da O'nundur; zira hepsi de O'ndan gelmektedir.

• Hamd O Allah'a mahsustur ki O'nun ne zâtında (*ulûhiyet*), ne de fiillerinde ve icraatında (*rububiyet*), şerîki, ortağı, yardımcı, misli yoktur.

Sözün kısası, Fâtıha'nın Besmele'den sonraki ilk âyeti, gaybî

olan Zât-ı Akdes'i yarattığı şu kâinatta tecelli eden rububiyetini şahit göstererek tanıtan 'ikili' bir âyettir. Bu âyet, Allah'ın ulûhiyetine delil olarak O'nun rububiyetini göstermektedir. O'nun rububiyetinin delili olarak ise, kâinat üzerinde, yani 'âlemler'de görülen tecelli-i rububiyetini... Bu küllî delâlet ise şirke hiçbir açık kapı bırakmamakta; dolayısıyla, saf tevhidin bir lâzımı olarak 'hamd'i yalnız O'na mahsus kılmaktadır.

Fâtihâ'nın sonraki âyeti ise, önceki âyetin bildirdiği üzere, şu kâinatın her bir âlemine bakıp rububiyetiyle ulûhiyetini tanıdığımız Zât-ı Zülcelal'i, şu kâinattaki rububiyetinin en önce farkına vardığımız veçhesiyle tanıtır. 'Rahmet'tir bu... Ama Fâtihâ'nın bu âyetinde, rahmet de 'ikili' bir surette çıkar karşımıza. Âyet, Allah'ı, ikisi de 'rahmet'i içeren iki isimle tanıtır bildirmektedir:

الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Er-Rahmân ismi de, er-Rahîm ismi de Allah'ı rahmetiyle tarif eder ve sonsuz rahmet ve merhamet sahibi olarak tanıtır. Bakılsa, er-Rahmân da Allah'ı 'sonsuz rahmet ve merhamet sahibi' olarak bildirir, er-Rahîm de. Ama 'âlemlerin Rabbi' olan Allah'ı sonsuz rahmetiyle tanıtan bu iki isim arasında bir nüans vardır.

O nüans nedir peki?

Bir açıdan bakılırsa, ikisi de Allah'ın birliğini bildiren Vâhid ve Ehad isimleri arasındaki nüansa benzer bir nüanstır bu. Nasıl ki Vâhid ismi Allah'ı bütün kâinatın tek yaratıcısı olarak tanıtırken Ehad ismi O'nu her bir şeyin var olması için gerekli bütün isimlerin tek sahibi olarak tanıtır; Rahman ile Rahîm arasında da böyle bir fark vardır. Bütün kâinatı kuşatan ilâhî rahmet Vâhidîyet penceresinden seyredilirse er-Rahmân, Ehadiyet penceresinden seyredilirse er-Rahîm ismi karşımıza çıkmaktadır. Er-Rahmân O'nun 'mutlak surette'

rahmet sahibi olduğunu bildirirken, er-Rahîm O'nun 'özellikle' rahmet sahibi olduğunu bildirir böylece.

Diğer bir açıdan bakılırsa Rahmân ismi rahmetin daha ziyade maddî ve cismanî tezahürlerine bakarken, Rahîm ismi manevî ve ruhanî veçhesine nâzırdır. Dillerin tattığı bütün tatlar, midelerin sindirdiği bütün gıdalar, soluduğumuz hava, içtiğimiz su, seyrettiğimiz güzelim manzaralar, hepsi Rahmâniyetin bir cilvesidir. Kalbimizin iman ve itmi'nani, ruhumuzun huzur ve sükûnu, aklımızın cevaba ve hikmete ulaşması gibi bütün 'manevî' gıdalar ise Rahîmiyetin bir cilvesidir. Âlemlerin Rabbi, midemizi er-Rahmân ismiyle, ruhumuzu er-Rahîm ismiyle doyurmakta; nefis rahmâniyetle, kalb rahîmiyetle gıdalanmaktadır.

İki isim arasındaki bu nüansa paralel bir diğer açıdan bakılınca da, Rahmân ismi daha ziyade dünyaya, Rahîm ismi ise daha ziyade ahirete bakmaktadır. Allah, Rahmân isminin bir cilvesi olarak bu dünyada mü'min-kâfir, muti-asi, âbid-şakî ayırmadan yarattığı her kulu doyurmakla birlikte; Rahîm isminin bir cilvesi olarak ahirette mü'min kulları üzerinde nimetini sonsuza dek devam ettirecektir. Kâfir-asi-şakî olarak bu dünyadan göçenler ise ahiret âleminde 'unutulanlar' listesine yazılarak O'nun rahmetinden mahrum kalacaklardır.

Bu yönüyle, başka bir açıdan, bu iki isim, celal-cemal denkleminde de bir nüans taşır. İlk elde baktığımızda, Allah lâfza-i celaline mukabil er-Rabb cemalî ismi gibi; er-Rahmân ve er-Rahîm, ikisi de 'cemalî' isimlerdir. Ama ikisi arasındaki nüansa baktığımızda, er-Rahmân'da 'cemalî' vasfın galebesi görülürken, er-Rahîm 'cemal' içinde bir celal'i ihsas etmektedir. Çünkü bir ayırım yapmakta; iman, itmi'nani, huzur ve sükûn gibi manevî nimetleri kâfir ve asi kullardan esirgemektedir. Er-Rahmân O'nun mutlak surette 'sonsuz rahmet sahibi,' er-Rahîm ise O'nun hususî surette 'sonsuz rahmet sahibi' olduğunu bildirmektedir. Er-Rahmân herkese şamil nimetlere ve

rızıklara işaretiyle daha cemalî, er-Rahîm mü'minlere mahsus manevî nimet ve rızıklara işaretiyle daha celalîdir.

Öte taraftan, başka bir veçheden, er-Rahmân daha celalî gözükür nazarlara. Çünkü er-Rahîm'deki 'hususiyete' mukabil, deniz dibindeki en küçük balıktan dağ başındaki en küçük böceğe kadar bütün mahlûkatın bütün ihtiyaçlarına yetişen şümüllü bir rahmet sahibi olarak Rabbimizi 'azamet ve kibriyası'yla bize bildirmektedir.

Her kelimesinde bir anlam hazinesi saklı Fâtiha, ilk üç âyetiyle 'hamd' O'na mahsus olan Allah'ı, böylece son tahlilde üç 'cemalî' isimle tanıtır: Hamd O Allah'a mahsustur ki; âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm O'dur.

Sonra, bir 'celal' talimiyle, dördüncü âyet gelir:

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

Elbette, bu sıfatların her biri, birbiriyle paralel biçimde, en baştaki 'Elhamdülillah' ile doğrudan ilişkilidir:

- Hamd O Allah'a mahsustur ki, Rabbi'l-âlemîn O'dur.
- Hamd O Allah'a mahsustur ki, Rahman O'dur.
- Hamd O Allah'a mahsustur ki, Rahîm O'dur.
- Hamd O Allah'a mahsustur ki Mâliki yevmi'd-dîn O'dur.

Bir diğer anlam basamağında, bu üç âyetteki her bir ilâhî isim, bütün hamdlerin neden Allah'a mahsus olduğunun gerekçesini bize verir:

- Âlemlerin Rabbi O olduğu için bütün hamdler Allah'a mahsustur.
- Rahmân O olduğu için bütün hamdler Allah'a mahsustur.
- Rahîm O olduğu için bütün hamdler O'na mahsustur.
- Mâliki yevmi'd-dîn O olduğu için bütün hamdler O'na mahsustur.

Bir üst basamakta ise bu isimlerin birbiriyle irtibatını, birinin diğerini iktiza edişini, hepsinin bir bütün halinde Zât-ı

ulûhiyeti tarif ve tavsif edişini kavrar insan. Ki ‘ism-i âzam’a dair Hz. Âişe hadisinde de görüldüğü üzere, ancak her bir isim diğerini iktiza eder bir kıvamda kavranabildiği takdirde ‘ism-i âzam’ manası tahakkuk etmektedir.

Fâtıha’nın ilk dört âyetinde zikredilen isimlerin hem bir-biriyle hem en baştaki ‘hamd’ tahsisiyle irtibatına dikkat çektikten sonra bu âyete dönecek olursak; bu âyette en başta ‘yev-mîd-dîn’in hangi gün olduğu sorusu çıkar karşımıza. Âyet, âlemlerin Rabbini ‘din gününün Mâliki’ olarak bildirmektedir. Peki, bu ‘din günü’ nedir?

Esasen, bunun cevabı, başka bir sûrede, sûre-i İnfîtar’da verilmektedir:

“Sema çatladığı vakit ve yıldızlar döküldüğü vakit ve denizler akıtıldığı vakit ve kabirler deşildiği vakit, bilir bir nefis nedir takdim ettiği ve tehir ettiği! Ey insan! İkrâmı bol olan Rabbin hakkında seni aldatan nedir? O Rabbin ki seni yaratmış, sana düzen ve denge vermiştir. İstedığı en güzel bir şekilde seni terkip etmiştir. Hayır, siz ceza ve mükâfat (gününü) inkâr ediyorsunuz. Halbuki üstünüzde koruyucu, iyi, değerli yazıcı melekler vardır. Onlar ne yaptığımızı bilirler. Gerçekten hayırlılar ve iyiler, nimet içinde (olacaklar). Fâcir (günahkâr ve kâfir)ler de cehennem içinde olacaklar. O ceza ve mükâfat günü, o cehenneme yaslanacaklar. Onlar, o cehennemden kaybolacak değiller. (Ve ey insan!) Nereden bileceksin, din günü nedir? Yine ne bileceksin, din günü nedir? O gün, hiçbir kimsenin hiçbir kimseye fayda verme gücüne sahip olamadığı bir gündür. O gün, bütün emir ve irade, yalnızca Allah’ındır.”¹

Bu sûrenin bildirdiği üzere, ‘din günü’yle hususan murad olunan, Kıyamet ve Hesap Günüdür. O gün, şu dünyada ‘şiddet-i zuhurundan’ gizlenen, ulûhiyetini rububiyet perdesinde cilvelendiren Zât-ı Akdes, perdesiz bir surette ulûhiyetini tecelli ettirecek; şu imtihan dünyasında ‘hakâik-i nisbiye’ sure-

¹ İnfîtar Sûresi, 82:1-19.

tinde görülen hakikatler o gün kendilerini ‘mutlak hakikatler’ suretinde gösterecektir. *İşârâtü'l-İcâz* tefsirinde Bediüzzaman Said Nursî'nin dikkat çektiği üzere:

“*Yevmi'd-dîn*’ kelimesinden maksad ya cezadır, çünkü o gün hayır ve şerlere ceza verilecek bir gündür veya hakâik-ı diniyedir, çünkü hakâik-ı diniye o gün tam mânâsıyla meydana çıkar. *Ve daire-i itikadın, daire-i esbaba galebe edeceği bir gündür.* Evet, Cenâb-ı Hak müsebbebatı esbaba bağlamakla, intizamı temin eden bir nizâmı kâinatta vazetmiş ve her şeyi o nizama mûraat etmeye ve o nizama kalmaya tevcih etmiştir. *Ve bilhassa insanı da o daire-i esbaba mûraat ve merbutiyet etmeye mükellef kılmıştır. Her ne kadar dünyada daire-i esbab daire-i itikada galib ise de; ahirette hakâik-ı itikadiye tamamen tecelli etmekle, daire-i esbaba galebe edecektir.*”

Bu bakımdan, “*Mâlikî yevmi'd-dîn*” âyeti, ilk anda tek bir güne ve malikiyetin tek bir veçhesine işaret ediyor gözükmekle birlikte, gerçekte O'nun malikiyetini dünya ve ahiret her iki veçhesiyle göstermektedir. Çünkü ancak şu kâinat mülkünün Mâlik-i Zülcelalidir ki ‘hiç kimsenin kimseye faydasının olmadığı’ o din gününün Mâlikî olabilir.

Öte yandan, İnfitar sûresiyle Rabbimizin bize verdiği ‘din günü’ tarifi, aslında insanın bugünden kavrayabileceği bir gerçeğe işaret eder. ‘Din günü,’ ‘hiç kimsenin kimseye faydasının olmadığı ve bütün emir ve iradenin yalnız Allah’a mahsus olduğu’ gün ise eğer, dikkatle bakıp irdeler ve ‘sebepler perdesi’ni aralar isek, aslında şu yaşadığımız günler de son tahlilde ‘din günü’ mânâsına dahildir. Çünkü şu dünyada ve şu günlerde de herşey ancak O'nun dilemesiyle var olur. Şu dünyada ve şu günlerde de bütün emir ve irade yalnız O'nundur. Şu dünyada ve şu günlerde de O'nun emir ve izni olmadıktan sonra, ne esbabın tesiri vardır, ne kimsenin kimseye faydası. Zaten, şu kâinata bakıp âlemlerin Rabbi olarak Allah'ı tanıyan mü'min, bu dünyada imanıyla, basiretiyle, kalp gözüyle gördüğünün

teyidini yalnızca ‘din günü’nde çıplak gözle görecektir. O gün asıl şaşakalacak olan, şu daire-i mülkten melekûta bir yol bulamayan, esbab perdesini aralayıp Müsebbibü’l-Esbab’a ulaşamayan, şu âlemi ‘âlem-i gayb’ın şahidi kılamayan kişilerdir!

Mülkün asıl sahibinin kim olduğu, melekûta nazar edebilen her akıl tarafından bu dünyada zaten kavranabilir durumdadır velhasıl. “Rabbin ki seni yaratmış, sana düzen ve denge vermiştir. İstedığı en güzel bir şekilde seni terkip etmiştir.” Ama bu dünyada ne kendi yaratılışına, ne âlemlerin yaratılışına bakan, dolayısıyla da O’nu rububiyetiyle tanıyamayan kişi, ‘gökyüzünün çatladığı, yıldızların döküldüğü, denizlerin akıtıldığı, kabirlerin deşildiği’ o ‘din günü,’ O’nu ulûhiyetiyle tanıyacaktır. Âlemlerin yıkılıp yeniden kurulduğu o Kıyamet ve Hesap Gününde, zeval asla O’na ârız olmayan Zât-ı Hayy-ı Kayyum’un malikiyetini herkes tanıyacaktır. Ama marifet, O’nu bugünden tanıyabilmektir. Marifet, şu yaşadığı zamanı ‘din günü’ kılabilmek; dolayısıyla adımını şimdiden buna göre atıp hayatını buna göre yaşayabilmektir.

Nitekim şu âlemlere bakıp rububiyetiyle, rahmâniyet ve rahîmiyetiyle, malikiyetiyle Allah’ı tanıyıp bütün hamdleri O’na mahsus kılanlar, daha bugünden yalnız ve ancak O’na ibadet edip yardımını yalnız ve ancak O’ndan istemektedirler:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

“Ancak Sana ibadet eder ve ancak Senden yardım dileriz.”

Onlar yalnız ve ancak O’na ibadet ederler; çünkü bilirler ki İlah O’dur, Rab O’dur, Rahman O’dur, Rahîm O’dur, Malik ve sahip yalnız O’dur, zaten bu yüzden bütün hamdler O’na mahsustur.

Fâtıha’nın bu âyetinin, ‘ibadet’ ve ‘istiane’nin adresini birleyen ikili bir yapısı vardır. Âyetin ‘ve’ ile birbirine bağlanan iki yarım cümlesi, birbirine bakar ve birbirini tamamlar. Çünkü

kullarının yardımına nasıl koştuğunu, nasıl onların ihtiyacını görüp gözettiğini şu kâinata tezahür eden rububiyeti, rahmeti, malikiyeti ile kavradığımız Zât-ı Akdes elbette yegâne hak Mâbud olduğu gibi, ancak Mâbud unvanına gerçekten lâyık bir Zât-ı ulûhiyetten bu andan itibaren ihtiyaç duyduğumuz her türlü yardım istenebilir. Diğer bir deyişle, insanın bugüne kadar ‘yardım’ kimden bildiğine ve bundan sonra yardımı kimden istediğine bakarak onun kimi Mabud bilip ona ibadet ettiğini de anlayabiliriz. İnsan, yardımı kimden biliyorsa ona yönelir ve ona ibadet eder.

İşte ancak şu kâinata bakıp var oluşu dosdoğru değerlendirilen; Rab, Rahmân, Rahîm, Mâlik-i yevmi'd-dîn olarak O'nu bilen ve dolayısıyla bütün hamdleri O'na tahsis edebilen biri gerçekten Allah'ı mâbud bilip O'na gereğince kul olur.

Öte yandan, ancak ibadet edilmeye gerçekten lâyık olan, insana gerçekten yardım edebilir. İbadete gerçekten lâyık olmayan birinden yardım istenildiğinde ise bir

صَعْفَ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ

çelişkisi çıkar karşımıza: İsteyen de âcizdir, istenen de...

Beşinci âyet, yedi âyetli Fâtihâ'nın ortasında, ilk üç cümleyi son üç cümleyle buluşturur. İlk üç cümleyle bütün hamdlerin O'na mahsus olduğu Allah'ı Rabb'l-âlemîn, Rahman, Rahîm, Malik-i yevmi'd-dîn olarak tanıyan kul, bu âyetle kendisine ibadete ve kendisinden yardım dilenmeye gerçekten lâyık olanın yalnız ve ancak O olduğunu ilan eder ve son üç cümlede de yardımı O'ndan ister. Bir bakıma, Rabb-ı Rahîm'i 'âlemler'i şahit kılarak esma-i hüsnâsıyla bildiren ilk üç cümlelerin hatimesi “İyyâke na'büdü,” kulun Rabb-ı Rahîm'e duasını ifade eden son üç cümlelerin mukaddimesi ise “İyyâke nestâin”dir.

Bu âyetin mü'minleri dikkate sevk eden bir diğer veçhesi ise bu şekilde, kulun Rabbine 'gaibâne muhatabiyet'ten 'hâzı-

râne muhatabiyete geçişini ifade etmesidir. Kul önce kâinata bakmış, 'âlemleri' görmüştür. Bu kâinatın nazar ettiği her bir âleminde gördüğü nizam, mizan, hikmet, intizam, sanat, kemal, kudret, rahmet, ikram, ihsan, in'am... ile bu âlemleri terbiye ve idare eden Rabbi, bütün o rahmetlerin müsemması olan Rahmân-ı Rahîm'i, bütün o mülkün Mâlik'ini tanımıştır. Ve şimdi, bütün kâinatın bütün âlemleriyle sergilediği hamde lâyük her ne keyfiyet varsa hepsini O'na mahsus kılarak, âdetâ bütün kâinatı arkasına alarak ve onların önünde bir sözcü, bir vekil, bir 'halife-i arz' suretinde durarak bütün âlemler adına Rabbine hâzırâne bir muhatabiyete hazır haldedir artık. Âlemde görünen eserleri ve tecelliyatı ile gaibâne bir surette ubudiyetiyle tanıdığı Zât-ı Zülcelal'in ulûhiyetine hâzırâne ve perdesiz bir muhatabiyet üzeredir şimdi:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Ancak Sana ibadet eder ve ancak Senden yardım dileriz."

Bu hitaba kullanılan zamirler açısından bakarsak, iki nüans çıkar karşımıza.

Birincisi, hitap olunana uzaklık, gaybîlik ve mesafe ifade eden 'O'ya karşılık; yakınlık, birebir muhatabiyet ve perdesizlik ifade eden 'Sen' ile Allah'a hitap edilmesidir.

İkincisi, kulun Rabbine "Sen" diye hitap ederken kendisinin 'Biz' diye konuşuyor olmasıdır. "Ben Sana ibadet ederim ve ben Senden yardım dilerim" değil, "Biz ancak Sana ibadet eder ve Biz ancak Senden yardım dileriz" demesidir.

Bu 'biz,' son derece muciz, yerinde ve gereklidir. Zira bir 'Ben-Sen' ilişkisi değildir ortadaki. Çünkü kul sadece 'kendi içinde' bir arayış, yolculuk ve tefekkür üzere değildir. Bilakis, 'âlemlere' nazar etmektedir. Böylece, bütün o âlemlerin şahitliğinde, ezelden ebede kimden kime olursa olsun bütün hamdlerin gerçekte Rab, Rahmân, Rahîm ve Mâlik-i yevmi'd-

din olan Allah'a mahsus olduğunu anlamıştır. Dolayısıyla, bütün onlar adına konuşmakta; bütün mahlûkatın yalnız ve ancak O'na ibadetle mükellef olduğunu, yardım istenecek adresin de yalnız ve ancak O olduğunu bildiğini Rabbine arz ve ifade etmektedir. Çünkü O'ndan gayrı herşey ve herkes kendisi gibi birer mahlûk ve kuldur, hepsi de kendisi gibi ubudiyetle muvazzaftır ve kendisi gibi yardıma muhtaçtır. İşte mahlûkatın sözcüsü insan, bütün mahlûkat adına Rabbine konuşmaktadır:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

“Biz ancak Sana ibadet ederiz ve biz ancak Senden yardım dileriz.”

Sonraki iki âyet, üç cümlesiyle, kulun ‘Sen’ hitabıyla “yardımı ancak Senden dileriz” dediği Rabbinden, hâzırâne bir muhatabiyet ile dua, talep ve niyazıdır:

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

“Bizi sırat-ı müstakîme hidayet et. Nimetlendirilenlerin yoluna... Gadaplanılanların ve dalâlete düşenlerin yoluna değil.”

Bu dua âyetleri de insana ‘ikili’ denklemler sunar. En başta, “yardımı Senden isteriz” dedikten sonra istenen ilk yardımın hidayet olması, manidardır. Hidayete erişmek, hidayet üzere olmak ise çift taraflıdır. Kul ‘ihtida,’ Allah da ‘hidayet’ eder. Yani kul hidayeti arar, hidayet talep eder, hidayet için yollara düşer; Allah da onu o yollar içinden ‘sırat-ı müstakîme,’ doğru yola yönlendirir. Hidayet Allah’tandır; ama Allah, “Bize hidayet et. Bizi sırat-ı müstakîme eriştir” diye dua ve talep

edene hidayet etmektedir. Yoksa hidayet, durduk yerde bazılarının karşısına çıkan ve o kadar istediği halde bir türlü kimilerinin karşısına çıkmayan birşey değildir. Ancak kul 'ihtida' ediyor ise, Rab ona 'hidayet' etmektedir.

Kulun Rabbinden hem kendisi, hem sair mahlûkat için yardım talep ettiği ilk şeyin niye 'hidayet' olduğunu ise bir sonraki âyet bize bildirir. Yardım ancak O'ndan istenen Rabbi'l-âlemîn'den hakkında yardım istenecek ilk şey elbette hidayettir; çünkü ancak hidayet ile ve ancak iman nimetiyle bütün nimetlerin 'nimetiyet'i bilinmektedir. Hidayet ve iman olduktan, sırat-ı müstakîme erişmedikten sonra, gerçekte insana nimet olarak verilen herşey ve karşısına çıkan herkes bir yükür, rahmettir ve eziyettir. Var olmak eziyettir, hayat zordur, insanlar çekilmezdir ve en leziz şey dahi, daha tadarken bitiyor olduğunun, az sonra bu tadın alınamayacağını elemiyle damağımızdaki o tadı zehir etmektedir. Herşeyin O'ndan bilinip O'na tevdi edilmediği bir hayat tasavvurunda; bu dünyanın ahiretin tarlası bir fidanlık ve bir dâr-ı imtihan olarak görülmediği tek hayatlı bir dünya tasavvurunda, sevdiği herşey geçici hazlara karşılık kalıcı acılar yükler insana. Baharı görür, sonbaharı düşünür. Oynaşan yavru kediyi görür, ölüp gideceği günü düşünür. Gençliğine bakar, kabre konulacağı gün aklına gelir. Çocuğuna bakar; bir gün ya onların kendi ölümünü görüp üzülecekleri yahut kendisinin onların ölümünü görüp kahrolacağı aklına gelir. Sevgilisini görür; bir gün ya onun kendisini, ya kendisinin onu terk edip gideceği bir ölüm manzarası akla gelir. Böylece, onun için herşey, her nimet, bir azaba dönüşür. Sözümona 'varoluşçu' J. P. Sartre'a "Öteki, cehennemdir" dedirten ruh hali, işte bu ruh hali değil midir? Nimetleri gerçekten nimet yapan ise 'O'ndan gelip O'na dönücüler' olduğumuzu bize bildiren ve O Bâki-i Zülcelal'in bu dünya imtihanından sonra bize ebedî cennetler vaad ettiğini haber veren hidayet ve iman nimetidir.

Bir diğer açıdan, 'sırat-ı müstakîm'dir elbette 'nimetlendirilenler'in, yani 'kendisine nimet verilenlerin yolu.' Çünkü insan ancak hidayet ile sunulan hakikatin aydınlığında belirsizliğin, şüphenin, tereddüdün vehmin karanlığından yakasını sıyrabilir. Sırat-ı müstakîm üzere olan, neyin ne olduğundan, yolun nereye çıkıyor olduğundan, ileride kendisini nelerin bekliyor olduğundan emindir ve son tahlilde, Rabbinin "Rahmetim herşeyi kuşatmıştır" sırrına vâkıf olduğu için kudsi nebî aleyhissalâtu vesselâmın izinde "Küfür ve dalâlet hali hariç, her ne hal üzere olursak olalım, elhamdülillah!" diyebilmektedir. Sırat-ı müstakîmde yakîn, sırat-ı müstakîm dışındaki bütün ihtimal yollarında ise yalnızca zan vardır. Bir milyon zan, tek bir yakîn etmez. Tek bir yakînin sağladığı emniyeti, yüzde 99.9'luk bin tane ihtimal dahi vermez. Bir milyar 'varsayım,' tek bir gerçək 'var'ın yerini tutmaz.

Fâtîha'nın sonundaki bu üç dua cümlesi, gidilmesi talep edilen yola mukabil, gidilmemesi talep edilen iki yola işaret ederek nihayet bulur. Kul Rabbinden, 'sırat-ı müstakîm'e, 'nimetlendirilenlerin yolu'na yönlendirilmeyi ister. Ama şunu da ister:

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

"Bizi mağdubların ve dâllinlerin yoluna yönlendirme!"

Bu üç dua cümlesinde 'nimetlendirilenler'in yolu tek bir sırat-ı müstakîm olarak tarif edilirken bu yola yönelmeyenlerin iki farklı yolundan ve iki farklı zümresinden söz edilmesi elbette manidardır. Böylece anlaşılır ki, küfür ve inkâr, kendisini tek bir surette göstermez. Zaten, gösteremez de. Zira ancak yakînin olduğu bir diyarda tek bir sırat-ı müstakîmden söz edilebilir. Yakînin olmadığı bir diyarda ise bu istikamet yolunun sağından da, solundan da sapmalar gerçekleşir.

Bir hadis-i nebevî, Fâtîha'nın son âyetinde bildirilen, ikisi

de 'sırat-ı müstakîme erişememiş' bu iki zümreden 'mağdûb' ile Yahudilere, 'dâllîn' ile de Hıristiyanlara işaret olunduğunu bildirmektedir. Bakılırsa, kendilerine vahiy geldiği halde hak yoldan sapan bu iki güruhun iki farklı cihetten 'istikamet'ten saptığı görülür. Birinin sapması 'ifrat'tan, diğerinin sapması 'tefrit'tendir. Yahudiler maddeperestlikle, Hıristiyanlar maddeyi bizatihi çirkin ve şer görmekle sapmışlardır. Yahudiler şeriatı ruhundan kopararak, Hıristiyanlar ruhu şeriatından ayırarak sapmışlardır. Yahudiler nefisperestlikleri, Hıristiyanlar esbabperestlikleri ile hak yoldan öteye kaymışlardır.

Bununla birlikte, bu iki bâtil yolun yolcuları aynı nitelikte de değillerdir. Çünkü 'mağdûb' ifadesi 'gadablanılanlar'a işaret etmesiyle, yani gramatik anlamda edilgen bir nitelik taşımasıyla, bu hal üzere devam ettikleri takdirde, bu sapmışlığın kesinlik kazanacağına, kalplerinin hakikate kesinkes kapana-acağına dikkat çekmektedir. 'Dâllîn' ifadesi ise 'dalâlete düşenler'e işaret etmesiyle, yani gramatik anlamda etken bir nitelik taşımasıyla, bu halden vazgeçtikleri takdirde onların hidayet bulacaklarına dikkat çekmektedir. Nitekim 'mağdûb Yahudiler'den olup da hidayet bulanlar tarihin şهادetiyle sayıca az, 'dâllîn Hıristiyanlar'dan olup da hidayet bulanlar ise sayıca kat kat fazladır.

Bu üç dua cümlesi, 'sırat-ı müstakîm'i, iki uca karşılık bir 'denge'nin adresi olarak sunar. Bu birçok veçheden bakılabilir bir 'denge' durumudur. Mesela, akıl itibarıyla bakarsak, aklın 'bâtılı da hak gösterecek' bir cerbeze için kullanılması 'ifrat'tır ve insanı 'mağdûb'lar sınıfına sevk eder. Hakkı görmek için akli kullanmanın reddi ise 'tefrit'tir ve insanı 'dâllîn' sınıfına sevk eder. İstikamet, akli olması gerektiği şekilde kullanarak hakkı hak, bâtılı da bâtil olarak kavramaktır. Ve işte Fâtiha, ikili denklemler içeren belagat incisi yedi âyetiyle, bize hakkı hak, bâtılı bâtil olarak göstermektedir.

Her mü'min günde en az yirmi kez, günde en az beş vakit

Fâtiha'yı okur; çünkü onun her daim hakkı hak, bâtlı bâtlı olarak bilmeye ihtiyacı vardır. Hamdin mutlak ve doğru adresini bilmeye ihtiyacı vardır. Kâinata nazar edip O'nun rububiyetini, rahmetini ve malikiyetini kavrayarak bu doğru adresi bulmaya ihtiyacı vardır. İbadeti yalnız O'na edip yardımı yalnız O'ndan istemeye ihtiyacı vardır. O'na günde beş vakit, en az yirmi kez 'Sen' diye hitap edip dua etmeye ihtiyacı vardır. İstikamet üzere olmaya muhtaçtır, 'mağdûb' ve 'dâllin' sapaklarına kaymamaya ihtiyacı vardır.

Sözün kısası, hayatın genel akışı ve her günün meşgalesi içinde, şaşmaz bir hidayet rehberi, yol gösterici bir kılavuz ve akıllar için bir şifa, kalpler için bir rahmet, ruhlar için bir gıdadır Fâtiha. Ruhumuzun hava, kalbimizin su, aklımızın ise ekmek kadar ona ihtiyacı vardır.

O yüzden, sadece bu dünyada 'vaktiyle yaşamış olanlar' için değildir Fâtiha. Onun asıl daveti ve asıl mesajı, şu an yaşıyor olan bizler içindir ve bizleredir. Fâtiha, asıl, biz yaşayanlar için okunma durumundadır.

O halde ne duruyoruz?

Yaşayanlar için el-Fâtiha!

